

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
JIZZAX FILIALI

KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK TEXNOLOGIYALARI

XALQARO ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI

TO'PLAMI
2-QISM

26-27-SENTABR
2025-YIL

Google
Scholar

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**KOMPYUTER ILMLARI VA MUHANDISLIK
TEXNOLOGIYALARI**

mavzusidagi Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2025-yil 26-27-sentabr)
2-QISM

JIZZAX-2025

Kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari. Xalqaro ilmiy-texnik anjuman materiallari to'plami – Jizzax: O'zMU Jizzax filiali, 2025-yil 26-27-sentabr. 368-bet.

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e'tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma'ruza tezlari to'plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo'nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas'ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay'ati a'zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O'ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo'rayev M.M.

Mazkur to'plamga kiritilgan ma'ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlarning to'g'riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

BOLALAR PSIXOLOGIYASIDAGI MUAMMOLAR

Murtozayeva Visola Bahodir qizi

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabasi

Mamanova Sayyora Faxriddinovna

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

visolaxonmutozaeva@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada bolalar psixologiyasidagi o'zgarishlar va ularni yengish usullari haqidagi qarashlar bayon etilgan. O'smirlik davri psixologiyasining nozik qarashlarini o'zida aks etgan. Shuningdek bolalardagi bunday jarayonlarga otionalarning o'rni muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: bolalar, psixologiya, bolalar psixologiyasi, o'smirlik, o'smir.

Bugungi kunda psixologlar bolalar psixologiyasi o'ziga xos va murakkab ekanligini tan olishadi, lekin ularning ko'pchiligi rivojlanishga yaqinlashganda o'ziga xos nuqtai nazardan farq qiladi. Mutaxassislar bolalar psixologiyasidagi ba'zi muhim savollarga, masalan, erta tajribalar keyingi tajribalarga qaraganda muhimroqmi yoki tabiat yoki tarbiya rivojlanishda katta rol o'ynaydimi, degan javoblari bilan farq qiladi. Bolalik hayotning qolgan qismida juda muhim rol o'ynaganligi sababli, nega bu mavzu psixologiya, sotsiologiya va ta'limda muhim ahamiyatga ega bo'lganligi ajablanarli emas. Mutaxassislar nafaqat bolaning normal rivojlanishiga yordam beradigan ko'plab ta'sirlarga, balki bolalik davridagi psixologik muammolarga olib kelishi mumkin bo'lgan turli omillarga ham e'tibor berishadi. O'z-o'zini hurmat qilish, maktab, otana tarbiyasi, ijtimoiy bosim va boshqa mavzular bolalarning sog'lom va mos keladigan tarzda rivojlanishi va o'sishiga yordam berishga intilayotgan bolalar psixologlari uchun katta qiziqish uyg'otadi. Ta'lim psixologiyasi nevrologiya kabi boshqa sohalaridan kelib chiqadi va ko'pincha bolalarning o'rganish qobiliyatlari va xususiyatlari haqida ma'lumot olish uchun standartlashtirilgan testlarni o'z ichiga oladi. Ushbu izlanishlar bizga bolalarning ma'lumotni qanday o'rganishi, qayta ishlashlari va ularning ta'lim salohiyati qanday bo'lishi mumkinligi haqida tushunchaga ega bo'lish imkonini beradi.

Psixologik ta'limda bolalar logikasi bo'yicha umumiy ma'lumotlar bilan chegaralanmaydi, balki maktabgacha ta'lim tashkilotining o'ziga xos jismoniy psixologik o'rganishga tayanadi. Pedagogik jamoaning malakasi va yordami, bolalar o'ziga xos xususiyatlarini qamrab oladi. Har qanday muammoni qisqa vaqt ichida bolaga azob-uqubat va og'riq keltirmasdan oldin hal qilish, otionalarga bu haqida to'liq ma'lumot yetkazib berish va hamkorlikda ish olib boorish samaralidir. Ko'pgina bolalar psixologik muammolari faqat vaqtinchalik deb o'ylashadi va qisqa vaqt ichida uni yengdim deb o'ylashadi. Bu esa maktab ta'lim tashkiloti psixologidan qisqartirilgan ammo samarali ish dasturini tuzib chiqishni talab qiladi va ayni chog'da individual tarzda maxsus dastur bo'lishi kerak[1].

O'qituvchi va tarbiyachi uchun bolalarning o'smirlik davri psixologiyasini bilish psixologik tomondan ham, pedagogik nuqtai nazaridan ham muximdir. Bu davrni biz yana o'tish davri ham deb ataymiz. O'smirlik davri asosan 11-15 yoshdagi bolalarni o'z

ichiga qamrab oladi. O'smir o'quvchilarni ta'lim va tarbiya berish ishlarida uchraydigan ayrim qiyinchiliklar bu yoshdagi bolalarning psixik rivojlanishi va hususiyatlarini ba'zan etarli darajada bilmaslikdan yoki inkor qilishdan kelib chiqadi[2].

Kichik va katta yoshdagi maktab o'quvchilariga qaraganda o'smirlik yoshidagi bolalarni tarbiyalashda juda ko'p qiyinchiliklar bo'ladi. Chunki, kichik bolaning katta odamga aylanishi jarayoni juda kiyin kechadi. Bu jarayon o'smirlar psixologiyasining odamlar bilan bo'lgan munosabat formalarining jiddiy ravishda o'zgarishi, hamda hayot sharoitining o'zgarishi bilan bog'liqdir.

Bu davrda o'smirlarning o'z shaxsiy fikrlari paydo bo'ladi. Ularda o'z qadriyatlarini haqidagi tushuncha kengayadi. Ilmiy psixologiyaning aniqlashi bo'yicha o'smirlarning psixik taraqqiyotini xarakterga keltiruvchi kuchlar, ularning faoliyatlari bilan tug'iladigan ehtiyojlar bilan bu ehtiyojlarni qondirish imkoniyatlari o'rtasidagi dialektik qarama-qarshiliklarni yuzaga kelishi va bartaraf qilinishidan iboratdir.

Qarama-qarshiliklar ancha yuksak darajadagi psixik taraqqiyotini, ancha murakkab shakldagi faoliyat turlarini va shaxsning qator yangi psixologik hususiyatlarini tarkib toptirish orqali bartaraf qilishdan iboratdir. Shundan keyin psixik taraqqiyotning yuksakroq bosqichiga o'tiladi. Bola boshlang'ich sinfni tugatadi. Bolaning o'rta maktabda o'qishga o'tishi uning hayotida burilish davri hisoblanadi. O'smirlarning yangi ijtimoiy jixatdan tashkil topgan va rang-baranglantirilgan faoliyatni uning psixologik hamda shaxsning tarkib topishiga asos, sharoit va vosita xizmat qiladi[3].

Psixologiya taraqqiyotining biologik omillariga o'smirlar ongiga og'ir, ba'zan kuchi yetmaydigan bo'lib tushadigan, ularni jiddiy psixik inqirozga va hayajonga soladigan, masalan: o'smirlar uchun xarakterli bo'lgan norozilik, qo'pollik, qaysarlik, o'z-o'zini analiz qilishga moyillik sub'ektiv olamga va shunga o'xshash hislatlarni keltiradigan jinsiy etilishga nixoyatda katta ahamiyat beradilar.

Maktabda o'qitiladigan fanlar o'smir uchun o'z taxminlarini yuzaga keltirish yoki tekshirish uchun sharoit bo'lib xizmat qiladi. J.Piagetning ta'kidlashicha, "Ijtimoiy hayot uch narsaning ta'siri - til, mazmun, koidalar asosida shakllantiriladi"[3]. Bu borada o'zlashtirilgan ijtimoiy munosabatlar o'z-o'zidan tafakkurini yangi imkoniyatlarini yaratadi.

11-12 yoshdan boshlab o'smir endi mantiqiy fikrlab xarakter qila boshlaydi. O'smir bu yoshda xuddi kattalar singari keng qamrovali tahlil etishni o'rganib boshlaydi. O'smir tafakkurning nazariy darajaga qanchalik tez ko'tarila olishi, o'quv materiallarini tez va chuqur egallashi uning intellektini ham rivojlanishini belgilab beradi. O'smirlik davri yuqori darajadagi intellektual faollik bilan farqlanadi. Bu faollik o'ta qiziquvchanlik hamda atrofdagilarga o'z layokatlarini namoyish etish, shuningdek, ularni yuqori baho olish ehtiyojining mavjudligi bilan belgilanadi. O'smirning kattalarga beradigan savollari mazmunli, mulohazali va aynan o'sha masala doirasida bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar turli farazlarni keltira oladilar taxminiy fikr yuritib, tadqiqot o'tkaza oladilar hamda ma'lum bir masala bo'yicha muqobil variantlarni taqqoslay oladilar.

O'smirlik davrida diqqat, xotira, tasavvur to'la mustaqillik kasb etib, endi ularni o'z ifodasiga ko'ra boshqara oladigan bo'ladi. Bu davrda qaysi yetakchi funktsiya

(diqqati, xotira yoki tasavvur ustunlik qilayotgani yaqqol namoyon bo'lib, har bir o'smir o'zi uchun ahamiyatliroq bo'lgan funksiyani e'tiborga olish imkoniyatiga ega bo'ladi, ushbu funksiyalarning rivojlanish xususiyatlarini ko'rib chiqamiz[4].

Diqqat: Agar kichik maktab davrida ixtiyorsiz diqqat ustunlik qilsa, o'smirlik davrida bola o'z diqqatini o'zi boshqara oladi. Dars davamida intizomning buzilishi aksariyat xollarda o'quvchilar diqqatsizligidan emas, balki ijtimoiy sabablar bilan belgilanadi. O'smir o'z diqqatini to'la ravishda o'zi uchun ahamiyatli bo'lgan va yuqori natajalarga erishishi mumkin bo'lgan faoliyatlarga qarata oladi. O'smirni diqqati yaxshi boshqariladigan va nazorat etiladigan darajada rivojlangan bo'lishi mumkin[2]. Bolaning rivojlanayotgan ixtiyoriy diqqati o'qituvchi tomonidan doimo qo'llab-quvvatlanishi juda zarurdir. Pedagogik jarayonda ixtiyorsiz diqqatni ixtiyoriy diqqat darajasiga ko'tgarish uchun bir qancha uslublar ishlab chiqilgan, shuningdek, o'smirning dars jarayonida o'z tengdoshlari orasida o'zini ko'rsatishi uchun sharoitni yaratilishi xam o'smirdagi diqqatni ixtiyorsizlik ixtiyoriga aylanishida zamin bo'lib xizmat qilishi mumkin. Lekin, o'smirlik davrida juda qattiq charchash holatlari ham bo'ladi. Bunday xolatlarida o'smir atrofdagi narsa va voqealarga to'liq diqqatini qarata olmaydi, diqqatini ko'rinishlariga o'smirlikka erishish va yo'qotish bo'yicha qarama-qarshi bo'lgan davr hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, o'smirning yangi yosh bosqichi katta maktab yoshiga o'tishga tayyorlaydi. O'smirlik yoshi kishi shaxsining tarkib topish jarayonida alohida o'rin tutadi. Bu davr asosiy davr hisoblanadi. Chunki bu yoshda g'oyat muhim psixologik o'zgarishlar paydo bo'ladi. Har xil psixologik o'zgarishlar va shaxsning taraqqiyoti, eng avvalo, mana shu shaxsning faoliyat xarakteriga bog'liqdir. O'smirning faoliyati o'qish mehnat va o'yin jarayonlarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, o'smirlarga ta'lim-tarbiya berishning yangi to'g'ri usullari hamda vositalarni topishi uchun o'smirlik yoshining o'ziga xos xususiyatlarini jismoniy va psixologik taraqqiyotini yaxshi bilishimiz kerak. O'smirlik yoshining mazmuniy xarakteristikasi vaqt o'tishi bilan o'zgarib boradi, chunki inson hayotining xususan ijtimoiy sharoitlari o'zgaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nishonova Z., Alimova G. Bolalar psixologiyasi va o'qitish metodikasi. -T., 2007 yil.
2. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fani taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari. ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES,3, 710-719. (2023)
3. Sattorov V.N (2023). Umumiy pedagogika fanini o'qitishda inovatsiyalar. ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES,3, 734-745 (2023).
4. Sattorov V.N (2022). Methods of shaping the culture of the teacher. Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning. vol 3 no.02. 36-41 (2022). ISSN (online): 2776-0995
5. Arapbaeva Damegul Kurbanovna, Amirova Bibisara Aubakirovna. Personal Psychological Adaptation and its Characteristics. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION. VOL. 2. NO 2. 2023. -P. 68-70.

6. Musratova Zilola Ulug`bekovna, & Baxodirova Feruza Mansurovna. (2022). BOLALAR PSIXOLOGIYASINING O`ZIGA XOSLIGI. Uzbek Scholar Journal, 11, 36–39. Retrieved from <https://uzbekscholar.com/index.php/uzs/article/view/439>
7. Tolibnazar Xujamshukurov, Gulmira Ismoilova, O`smirlik davrining psixologik xususiyatlari: Chet el psixologlarining nazariy materiallari asosida, GlobeEdit, 2023
8. Nurillayev Xayrullo Olim o`g`li, O`SMIRLARNI STRESSGA BERILISHINING SABAB VA OQIBATLARINI O`RGANISH, International scientific journal «MODERN SCIENCE AND RESEARCH» VOLUME 1 / ISSUE.

TARIX FANINI O`QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Aliqulov Bekzod Abduxoliq o`g`li

Ta`lim sifati nazorati bo`limi bosh mutaxassisi

Annotatsiya. Maqolada tarix fanini o`qitishda interfaol metodlardan foydalanishning nazariy asoslari, ularning turlari va ta`lim samaradorligiga ta`siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, interfaol metodlar orqali o`quvchilarning tarixiy tafakkuri, ijodkorlik qobiliyati hamda mustaqil fikrlash ko`nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari yoritilgan.

**Kalit so`zlar:** tarix ta`limi, interfaol metod, innovatsion pedagogika, mustaqil fikrlash, tarixiy tafakkur, hamkorlik asosida ta`lim.

Bugun O`zbekiston ta`lim tizimida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ilgari surilayotgan “Har bir inson – qadrlı, har bir ta`lim – sifatli bo`lishi kerak” tamoyili zamonaviy ta`lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, tarix fanini o`qitishda interfaol metodlardan foydalanish o`quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash, tarixiy voqealarni chuqur tahlil qilish, ular orasidagi sabab-oqibat bog`liqliklarini aniqlash ko`nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Interfaol metodlar o`quvchi va o`qituvchi hamkorligiga asoslangan, o`quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiruvchi usullardir. Ular an`anaviy ta`limdan farqli o`laroq, bilimni tayyor shaklda berish emas, balki uni izlash, tahlil qilish va o`z xulosasini chiqarishga yo`naltiradi. Pedagog olimlar A. Avliyoqulov, N. Saidahmedov, J. Hasanboevlar ta`kidlaganidek, interfaol metodlarning asosiy vazifasi – o`quvchilarda mustaqil tafakkur va ijodkorlikni rivojlantirishdir. Pedagogik texnologiyalar ta`lim oluvchilarni muayyan jarayonga tayyorlash, ularda ma`lum hayotiy voqelik, xodisalar jarayonida bevosita ishtirok etish uchun dastlabki ko`nikma, malakalarni hosil qilishga xizmat qiladi. Ta`lim jarayoni ishtirokchilari sifatida turli rollarni bajarish ishtirokchilarga pedagogik faoliyat mazmuni bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratish asosida ma`lum faoliyatni samarali tashkil etishga nazariy, amaliy va ruhiy tayyorgarlikka erishish nuqtai nazaridan yordam beradi.

Tarix darslarida ko`proq samara beruvchi usullar sifatida quyidagilarni aytish mumkin: